

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У статті визначено поняття професійної самосвідомості як інтегрального особистісного новоутворення, завдяки якому індивід пізнає себе та ставиться до себе як до суб'єкта професійної діяльності. Виділено структурні компоненти професійної самосвідомості майбутніх фармацевтів: мотиваційно-цільовий, когнітивний, афектний і поведінковий. Схарактеризовано зміст кожного з цих компонентів з урахуванням вимог з боку суспільства до підготовки фармацевтів.

Ключові слова: самосвідомість, професійна самосвідомість, структура, майбутні фармацевти.

В статье определено понятие профессионального самосознания как интегрального личностного новообразования, благодаря которому индивид познает себя и относится к себе как к субъекту профессиональной деятельности. Выделены структурные компоненты профессионального самосознания будущих фармацевтов: мотивационно-целевой, когнитивный, аффективный и поведенческий. Охарактеризовано содержание каждого из этих компонентов с учетом требований со стороны общества к подготовке фармацевтов.

Ключевые слова: самосознание, профессиональное самосознание, будущие фармацевты, структура.

The notion of professional self-consciousness as an integral personal innovation due to which an individual perceives himself (herself) and treats himself (herself) as a subject of his (her) professional activity is defined in this article. Pharmacists-to-be professional self-consciousness structural components (component of motivation and purpose, cognitive, affective, and behavioral components) are emphasized. The content of every of these components taking into account the society requirements to pharmaceuticals training is characterized.

Key words: self-consciousness, professional self-consciousness, pharmacists-to-be, structure.

Постановка проблеми. В умовах інтенсивного розвитку вітчизняного фармацевтичного ринку, зростання обсягу та асортименту медикаментів значно зростає потреба в підвищенні якості фармацевтичних послуг, що надаються населенню працівниками аптекарської служби, усвідомленні ними високої відповідальності за результати своєї праці. Це зумовлює необхідність цілеспрямованого формування професійної самосвідомості майбутніх фахівців фармацевтичного профілю як необхідної передумови забезпечення їхньої професійної придатності.

Аналіз актуальних досліджень. Деякі аспекти цієї проблеми вже були об'єктом наукових пошуків. Так, науковцями досліджено: загальнотеоретичні основи розвитку свідомості особистості у процесі діяльності (К. Абульханова-Славська, Г. Костюк, О. Леонтьєв, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.), виявлення рефлексії в навчально-виховному процесі освітнього закладу (Б. Ананьєв, О. Бодальов, Л. Виготський, В. Гриньова, Б. Ельконін, В. Загвязинський та ін.), рівні й одиниці самосвідомості (В. Столін).

У наукових працях висвітлено також різні аспекти подальшого розвитку фармацевтичної галузі та підготовки працівників для неї. Так, сучасні тенденції розвитку вітчизняної аптечної служби та фармацевтичного ринку за кордоном досліджували у своїх працях І. Авдєєв, С. Бударіна, А. Войтенко, О. Вікторов, Ф. Вартян'ян, І. Логінова, О. Матвєєва, Н. Понятовська, В. Яйченя. Стратегічні аспекти управління фармацевтичними кадрами, питання організації діяльності аптечних організацій проаналізовані Л. Галієм, М. Заричковою, А. Майдикивим, О. Максимкіною, І. Пестун, М. Рижковою, Р. Сагайдак-Нікітюк, В. Толочком, О. Шараховою. Вплив фармацевтичного ринку на визначення вимог до підготовки аптекарських кадрів, основні фахові компетенції провізорів розкрито в публікаціях О. Бистрої, В. Галія, С. Кононової, Т. Сероп'ян та ін.

Проте, доведено, що формування професійної самосвідомості студентів фармацевтичного університету не було темою окремого дослідження.

Мета статті – розкрити суть професійної самосвідомості майбутніх фармацевтів та визначити її структуру.

Виклад основного матеріалу. У своїх дослідженнях науковці (В. Зинченко, Ю. Кулюткін, Б. Мешеряков, С. Рубінштейн, Г. Сухобська [3; 4; 6]) довели, що самосвідомість особистості виникла з появою цивілізації та з усобленням індивіда, що дало йому змогу стати об'єктом власного вивчення. Ученими також з'ясовано, що як свідомість, так і самосвідомість є результатом суспільної діяльності людини. Отже, усвідомлення суб'єктом себе як суспільного індивіда є важливим моментом самосвідомості. Слід також зазначити, що самосвідомість може спрямовуватися на самого суб'єкта (власну поведінку, потреби, почуття та ін.), а також на об'єкти зовнішнього світу, який його оточує й в умовах якого відбувається життєдіяльність. Отже, самосвідомість має соціальний характер, адже її формування неможливо без забезпечення співвіднесення особистістю себе відносно інших людей.

Важливе місце в самосвідомості людини займає професійна самосвідомість. На основі аналізу наукових праць (Ю. Кулюткін, Б. Паригін, Г. Сухобська, П. Шавір [4; 5; 9]) нами встановлено, що цей феномен являє собою інтегральне особистісне новоутворення, завдяки якому індивід пізнає себе і ставиться до себе як до суб'єкта професійної діяльності. Зокрема, вона виражається в особистісних сенсах, цілях особистості, які знаходяться у стані постійного розвитку, активно впливаючи один на одного. Ураховуючи погляди вищезазначених учених у структурі професійної самосвідомості особистості, нами було виділено такі компоненти: мотиваційно-цільовий, когнітивний, афектний і поведінковий. Так, перший компонент передбачає наявність у людини відповідної мотивації щодо покращення якості своєї професійної праці, а також забезпечення професійно-особистісної самоактуалізації. Другий компонент зорієнтований на засвоєння знань про професію фармацевта, вимог до його фахової майстерності та на цій основі забезпечення оцінювання відповідності себе як спеціаліста тій посаді, яку людина займає, якості виконання своїх професійних обов'язків і функцій. Третій компонент виявляється через емоційне ставлення індивіда до професійної праці, власних досягнень і невдач, а також через систему взаємовідносин з іншими членами трудового колективу. Четвертий компонент структури професійної самосвідомості людини пов'язаний з її діями, спрямованими на досягнення поставлених професійних цілей і завдань.

Як з'ясовано, підвищення ролі професійної самосвідомості у загальній системі готовності фармацевта до виконання своїх професійних обов'язків значною мірою зумовлено специфікою сучасної соціально-економічної ситуації, яка розгортається під дією таких основних факторів: 1) подальшого розвитку ринкових відносин та істотної зміни економічних умов; 2) перенесення акценту відповідальності на керівника будь-якої фармацевтичної організації; 3) забезпечення функціонування кожної фірми на засадах повного самофінансування; 4) створення системи гнучкого ціноутворення та формування цін суб'єктами ринку; 5) швидке збільшення кількості лікарських засобів на світовому ринку, забезпечення інтенсивного обміну ними в міжнародному масштабі; 6) актуалізація проблеми раціонального використання медичних засобів; 7) загострення проблеми фальсифікації та небезпечності вироблених медикаментів; 8) запровадження формулярної системи, що передбачає розробку інформаційно-методологічної стратегії розвитку організації в умовах ринкової економіки (головними елементами її реалізації є стандарти лікування й формулярні довідники різного рівня), а також обов'язкового медич-

ного страхування; 9) інтеграція діяльності лікарських і клінічних провізорів в межах єдиної системи медичного обслуговування [2].

На основі вивчення праць фахівців з питань функціонування фармацевтичної галузі та організації професійної підготовки фармацевтичних кадрів (І. Авдеєв, Л. Галій, М. Сятиня, В. Толочко [1; 7; 8] та ін.) нами було конкретизовано зміст кожного структурного компонента феномена професійної самосвідомості особистості. Так, вважаємо, що мотиваційний компонент цього особистісного новоутворення передбачає наявність у майбутнього фахівця сформованих мотивів щодо постійного підвищення власного професійного рівня, потреби у професійно-особистісній самоактуалізації у фармацевтичній галузі, прагнення розвивати свою систему мотивів і потреб з урахуванням соціального замовлення в галузі фармацевтичної справи, а також готовність керуватися у своїх діях бажанням допомоги пацієнту.

Когнітивний компонент професійної самосвідомості студентів пов'язаний із наявністю в них знань про призначення, роль і місце професії фармацевта в сучасному суспільстві, необхідні їм для фахової діяльності знання, вміння, професійно-ділові якості та властивості; засвоєнням ними сучасних вимог до працівників аптечної служби; сформованістю чітких уявлень про себе як про фахівця; усвідомленням, як сприймають власну персону колеги та інші люди; здатністю адекватно визначати ступінь відповідності себе посаді, яку займає, та якість виконання професійних функцій, рівень своїх фахових досягнень; вміти співвідносити свій професійно-особистісний потенціал з потребами соціуму; здатністю визначати подальші шляхи самовдосконалення, а також розвитку Я-концепції з метою досягнення високого рівня фахової кваліфікації та забезпечення самореалізації.

Афектний компонент професійної самосвідомості майбутнього фармацевта свідчить про наявність у нього здатності правильно аналізувати власне ставлення до себе як до професіонала та ставлення до себе інших людей, переживань стосовно своїх досягнень і невдач, адекватно оцінювати рівень професійної компетентності, усвідомлювати зміст домінантних для власної персони професійних цінностей та значущість себе як безумовної цінності, прояв прагнення до формування адекватного самовідношення й самооцінки, здатності використовувати систему емоційних сигналів для подальшого професійно-особистісного становлення та покращення відносин з членами колективу та іншими людьми.

Поведінковий компонент професійної самосвідомості забезпечує керування майбутніми фахівцями у практичній професійній діяльності засвоєними професійними вимогами та фаховими

нормативами, діючими у фармацевтичній галузі, організацію ними професійно-діяльнісного контролю та здійснення самоорганізації на основі врахування своїх індивідуальних особливостей, наявність умінь співвідносити отримані позитивні результати та наявні недоліки у своїй професійній роботі з рівнем фахової компетентності, орієнтацію особистості у власному професійному розвитку на актуальні вимоги з боку суспільства та пацієнтів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З урахуванням визначення поняття професійної самосвідомості особистості та уточненої нами структури професійної самосвідомості майбутніх фармацевтів нами було сформульовано гіпотезу про те, що формуванню цього особистісного новоутворення у студентів фармацевтичних спеціальностей сприяє реалізації технології, що включає такі етапи: 1) потребнісно-цільовий, який спрямований на формування у студентів потреби та індивідуальних цілей щодо розвитку професійної самосвідомості; 2) когнітивно-процесуальний, котрий забезпечує безпосереднє формування професійної самосвідомості майбутніх фахівців; 3) діагностично-рефлексивний, що передбачає визначення стану сформованості професійної самосвідомості особистості та при необхідності внесення корекцій у процес її формування. У подальшому дослідженні планується перевірити ефективність визначеної технології на практиці.

Література

1. *Авдеев И.* Качественное обслуживание в аптеках – реальность, остающаяся мифом?» / И. Авдеев – Провизор. – 2000. – № 19. – С. 16.
2. *Афанасьев А.М.* Актуальные проблемы фармации и пути их решения // Российские аптеки. – 2003. – №6 // <http://www.rosapteki.ru/arhiv/detail.php?ID=1219>
3. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещерякова, В. Зинченко. – СПб : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
4. Личность : внутренний мир и самореализация. Идеи, концепции, взгляды / Сост. : Ю.Н. Кулюткин, Г.С. Сухобская. – СПб. : «Тускарора», 1996. – 175 с.
5. *Парыгин Б.Д.* Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории / Б.Д. Парыгин. – СПб. : Изд-во ИГУП, 2003. – 616 с.
6. *Рубинштейн С.Л.* Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – 2-е изд. – М. : Учпедгиз, 1946. – 704 с.
7. *Сятиня М.Л.* Фармацевтична справа в Україні : Минуле. Сьогодення. День прийдешній / М.Л. Сятиня. – К. : Ін-т історії України НАН України, 1998. – 334 с.
8. *Толочко В.М.* Требования к персоналу фармацевтических организаций: квалификация или компетенции? / В.М. Толочко, Л.В. Галий // Провизор. – 2009. – № 3. – С. 20–22.
9. *Шавир П.А.* Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П.А. Шавир. – М. : «Педагогика», 1991. – 95 с.